

FAŞİZM NASIL İŞLER?

BİZ VE ONLAR SİYASETİ

JASON STANLEY

ÇEVİREN
ERTUĞRUL UZUN

JASON STANLEY

New York'ta Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi (1969). Babası Almanya'dan, annesi Polonya'dan ABD'ye göç etti, babaannesi Ilse Stanley ise göç etmeden önce, sahte bir kimlikle çalıştığı bir toplama kampından yüzlerce Yahudi'yi kurtarmıştı. Jason Stanley New York Eyalet Üniversitesi'nde dil felsefesi eğitimi aldıktan sonra doktorasını MIT'de tamamladı (1995) ve ardından Cornell, Michigan ve Rutgers Üniversitelerinin felsefe bölümlerinde çalıştı. 2013 yılından beri Yale Üniversitesi'nde felsefe profesörüdür. Esas uzmanlık alanı dil felsefesi ve epistemoloji olmakla birlikte çalışmalarında dilbilim ve bilişsel bilim gibi alanlardan da yararlanmaktadır. *The New York Times* ve *The Washington Post* gibi birçok gazete ve dergiye de yazılar yazmıştır.

Başlıca eserleri: *Language in Context: Selected Essays* (2007), *Know How* (2011), *How Propaganda Works* (2015).

ERTUĞRUL UZUN

Konya, Akşehir doğumlu (1975). Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı (1999). 2006'da kamu hukuku alanında doktor, 2012'de Hukuk Felsefesi doçenti unvanı aldı. Eskişehir Okulu üyesi.

Başlıca eserleri: *Akıl Tutkunu Hukuk* (2010), *Hukuk Göstergebilimi* (2020), *Hukuk Metodolojisinin Sorunları* (2021), *Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş* (Bölüm yazarı ve ed., 2021); Ronald Dworkin, *Hukukun Hükümranlığı* (Çev., 2018); Eveline T. Feteris, *Hukuki Argümantasyonun Temelleri* (Çev., 2019); Hans Kelsen, *Saf Hukuk Kuramı* (Çev., 2020); Annette Gordon-Reed, *İrki Mahkemeye Çıkarmak* (Çev., 2021); David Bruce Ingram, *Hukuk Felsefesi* (Çev. Ed., 2020); M. P. Golding ve W. A. Edmundson (Ed.), *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Teorisi Rehberi* (Çev. Ed., 2021); *Otorite ile Yorum Arasında: Hukukun Doğası* (Çev., 2022); *Otorite ile Yorum Arasında: Hukuk Teorisi* (Çev., 2022).

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
GİRİŞ	15
I	
EFŞANELEŐTİRİLEN TARİH	22
2	
PROPAGANDA	38
3	
ANTI-ENTELEKTÜEL	48
4	
GERÇEKLIK TEN KOPUŐ	65
5	
HİYERARŐI	81
6	
MAĐDURİYET	92
7	
ASAYİŐ VE DÜZEN	105
8	
CİNSEL KAYGI	120

9	
SODOM VE GOMORA	131
10	
ARBEIT MACHT FREI	143
SONSÖZ	167
DİZİN	173

TEŞEKKÜR

Annem Sara Stanley ve babam Manfred Stanley, Batı ve Doğu Avrupa'daki Yahudi karşıtlığının yarattığı dehşeti yaşadıkdan sonra ABD'ye iltica etmişler. Babam, altıncı yaşına basmadan 10 gün önce gerçekleşen Kristallnacht'tan sağ kurtulmuş. Annem ise Doğu Polonyalıdır ve Sibiry'a'daki bir çalışma kampından sağ çıkıp 1945'te memleketi Varşova'ya gönderilmiş. Burada da kendisi ve anne-babası Polonya'daki savaş sonrası Yahudi karşıtlığının acımasızlığına maruz kalmışlar. Büyükanemim de mirasını almış birisiyim: Ilse Stanley'nin 1930'ların Berlini'ndeki hatıralarını anlattığı *Unutulmayan*'dan [*Unforgotten*] bu kitapta da bahsedeceğiz. Bu ailevi arka plan, ağır bir duygusal yük yükledi sırtıma. Fakat aynı zamanda, bu kitabı yazmaya da beni hazırlamış oldu.

Fakat tabii ki bu kitabın içeriği sadece Avrupa'dan kök almıyor. Üzerimde düşünsel açıdan etkili olanların başında üvey annem Mary Stanley gelir. Mary hayatıma ben küçükken girdi ve Amerikan tarihine dalmama yardım etti. Sayesinde, daha küçük yaşta, köleliğin kaldırılmasını, işçi hareketinin tarihini ve her şeyden önce, onun da bir üniversite öğrencisiyken içinde bulunduğu sivil haklar hareketini öğrendim. Annemin ve babamın kötümser olduklarını söylemek çok da abartılı olmaz; bir sonraki nesle geçmemesi için uğraştığım, sırtımdaki duygusal bir yükür bu. Mary ise her zaman bana insanlar için %10'luk bir umut payı bırakmayı öğretti; sesi, ihtiyaç olan her an bu kitabın sayfalarında yankılanıyor. Mary aynı zamanda kitabın farklı taslak metinlerini dikkatle okudu ve aslında bakılırsa kitabın bazı kısımları onun yorumlarıyla şekillendi. Hayatıma girdiği için kendimi talihli addediyorum ve ona derin bir minnet duyuyorum.

Mary, ABD tarihinin faşizm için ne kadar önemli olduğunu görmemi sağlayan tek kişi değil. ABD tarihçisi Donna Murch ve felsefeci Kristie Dotson gibi, ABD'deki ırkçılığın Avrupa'da faşizmin yükselişini nasıl etkilediği konusunda benimle sabırla uzun uzun konuşan, varlıklarını bir lütuf olarak gördüğüm dostlarım da var. Dotson ve Murch bir araştırma ekibinin sadece parçasını oluşturuyor; New Haven ayağında ise en başta Timothy Snyder ile Marci Shore bulunuyor, onlara ekibin diğer üyeleri Reginald Dwayne Betts, Robin Dembroff, Zoltan Gendler-Szabo, Antuan Johnson, Ben Justice, Titus Kaphar, Kathryn Lofton, Tracey Meares, Claudia Rankine, Jennifer Richeson ve Anshul Verma katılıyor (ne yazık ki bu da eksik bir liste). Çalışmama sundukları cömert katkılar için New Haven'daki arkadaş grubuma minnettarım. "Propaganda, İdeoloji ve Demokrasi" başlıklı dersimi alan ve yıllar içinde kendilerinden çok şey öğrendiğim lisans öğrencilerine de teşekkürü borç bilirim. New Haven dışında, Lewis Gordon, Lori Gruen, Howard Kahn, Sari Kisilevsky, Michael Lynch, Kate Manne, Charles Mills, David Livingstone Smith, Amia Srinivasan, Ken Taylor, Lynne Tirrell, Elizabeth Anderson ve Peter Railton gibi birçok düşünür bu kitaptaki konular hakkındaki düşüncelerimi etkiledi. Brian Leiter ve Samuel Leiter'e, beni 2015'te yayımlanan kitabımdaki propaganda teorisinin faşist politikalarla nasıl bağlantılı olduğunu açıklamaya zorladıkları için minnettarım.¹ Princeton University Press için üzerinde çalışmakta olduğum *Hustle: The Politics of Language* adlı başka bir kitabın ortak yazarı olan dilbilimci David Beaver'a özellikle çok şey borçluyum. David, bu süreçte paha biçilmez bir sohbet arkadaşı oldu.

Bu kitap, Princeton University Press'teki editörüm Rob Tempio'nun 2015'te yayımlanan *Propaganda Nasıl İşler?* başlıklı kitabımı faşizm üzerine bir çalışmanın takip etmesini önermesiyle ortaya çıktı. Entelektüel cömertliği ve siyasi aç-

¹ Brian Leiter ve Samuel Leiter, "Not Your Grandfather's Propaganda," *The New Rambler Review*, Ekim 2015.

dan önemli işler yapma kabiliyetime güveni için minnettarım. Daha önce akademik olmayan, genel okura hitap eden bir kitap yazmamıştım. Arkadaşlarımla tavsiyesi üzerine temsilcilere ulaştım ve Regal Hoffman & Associates'ten Stephanie Steiker'ın editörüm olmasına karar verdim. Çalışma ilişkımız 2017 yazında başladığında, bu kitabın iki sayfalık bir taslağı vardı. Eylül başında ilk kez buluştuk. Stephanie beni sürekli destekledi, gerekli olduğu durumlarda bana gerçeği süslemeden, dosdoğru söyledi ve duyacaklarımla beni çok yıpratacağını düşündüğü zamanlar gerçekleri benden sakladı. Kitabın sayısız taslağını okudu ve birçok kez beni sürülerden uzaklaştırıp açık denizlere yönlendirdi. Aynı ölçüde büyük bir şansım ise Random House'daki editörüm Molly Turpin oldu. Kasım 2017'de kitabın haklarını aldıktan sonra, yarım düzine kadar taslak okudu ve satır satır düzeltmeler yaptı. Kitapta öne çıkan kısımlar varsa tebrikleri onun hanesine yazmak gerekiyor. Hem Stephanie'ye hem de Molly'ye çok şey borçluyum.

New Haven'da yaşayan kayınvalidem Karen Ambush Thande, çeşitli şekillerde sürekli olarak bir destek kaynağı olmuştur, örneğin bu kitapta üzerinde durduğum siyah Amerikalı geleneği hakkındaki derin bilgisini kullandım ve fikirlerimi onunla paylaşarak sınama imkânı buldum. Çocuklarım Alain ve Emile benim en büyük neşe kaynağım ve bu çalışmanın gerekliliğinin canlı hatırlatıcılarıdır. Aldığım mirastan gelen bilgeliği onlara aktarıırken ruhsal yüklerimi de yüklemem için çok çaba gösteriyorum. Bunu başarabilirsem benim en büyük zaferim olacak. Son olarak, her zamanki gibi, en büyük borcumu partnerim Njeri Thande'yedir. Ondan daha fazla borçlu olduğum ve daha fazla değer verdiğim başka biri yok.

GİRİŞ

Avrupa'dan mülteciler olarak kaçmak zorunda kalmış bir anne ve babanın çocuğu olduğundan, Hitler'in ordularını yenmeye yardım eden ve Batı'da daha önce eşi benzeri görülmemiş bir liberal demokrasi çağını başlatan o kahraman milletin hikâyelerini dinleyerek büyüdüm ben. Babam Parkinson hastalığının pençesinde ömrünün son günlerine yaklaşmışken Normandiya kıyılarına gidelim diye tutturmuştu. Üvey annemin omzuna yaslanıp çok sayıda Amerikan gencinin faşizme karşı savaşırken hayatını kaybettiği o alanda yürürken ömürlük bir hayali gerçekleştirmişti. Fakat ailem bu Amerikan mirasını kutlayıp onurlandırırken bile, Amerikalıların cesareti ve kahramanlığı ile özgürlük fikirlerinin hiçbir zaman hikâyenin tamamı olmadığını biliyorlardı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, Charles Lindbergh gerçekleştirdiği tehlikeli uçuşlarla –ki bunlara Atlantik Okyanusu'nu ilk kez tek başına aştığı uçuşu da dâhildir– ve sunduğu bu yeni teknolojiyle Amerikan gözüpekliliğinin bir örneğini teşkil ediyordu. Ününü ve cesaret timsali imajını, Amerika'nın, Nazi Almanyası'na karşı savaşa girmesine karşı çıkan *Önce Amerika* [*America First*] hareketine önderlik etmek için kullanmıştı. 1939'da Amerika'daki dergilerin en Amerikalısı olan *Reader's Digest*'ta yayımlanan “Havacılık, Coğrafya ve Irk” başlıklı yazısında, Amerika için Nazizme yakın bir şey arzuluyordu:

Şimdi, aramızdaki münakaşaları bir kenara bırakıp kendi beyaz istihkâm surlarımızı yeniden örmenin zamanıdır. Yabancı ırklarla yapılan bu ittifakın bize getireceği tek şey ölüm olabilir. Moğol ırkından, Perslerden, kara derililerden kendi

köklerimizi korumamız gerekiyor, yoksa ucu bucağı belirsiz yabancı bir denizde boğulup gideceğiz.¹

1939 yılı, aynı zamanda, o sıralar altı yaşında olan babam Manfred'in, annesi Ilse'yle birlikte aylarca saklandıktan sonra Haziran ayında Berlin Tempelhof Havalimanı'ndan yola çıkarak Nazi Almanyası'ndan kaçtığı yıldır. New York'a 3 Ağustos 1939'da varacaklar, gemileri limana doğru usul usul ilerlerken Özgürlük Anıtı'nın yanından geçeceklerdi. 1920'lerden ve 1930'lardan fotoğrafların bulunduğu bir aile albümümüz var. Son sayfasında, Özgürlük Anıtı'nın adım adım büyüyerek kadraja girdiği altı fotoğraf bulunuyor.

Önce Amerika hareketi, o dönem ABD'de palazlanan faşizm yanlısı hissiyatın kamusal yüzüydü.² 1920'lerde ve 1930'larda birçok Amerikalı, Lindbergh'in ülkeye göçmenlerin, özellikle de Avrupalı olmayan göçmenlerin gelmesine karşı çıkan görüşlerini paylaşıyordu. 1924'teki Göçmen Yasası ülkeye gelen göçmenlere sınırlama getirmişti ve bu yasayla özel olarak amaçlanan şey, hem beyaz olmayanların hem de Yahudilerin ülkeye göçünün kısıtlanmasıydı. 1939'da ABD çok az sayıda mültecinin ülkeye girmesine izin vermişti; mucize eseri babam da onlardan biriydi.

2016'da Donald Trump "Önce Amerika"yı seçim sloganlarına dâhil edip yeniden diriltti ve göreve geldiğinin daha ilk haftasında mültecilere –özellikle de Arap ülkelerinden gelen göçmenlere– karşı üst üste seyahat yasakları koymaya çalıştı. Trump Amerika'daki beyaz olmayan Orta ve Güney Amerikalı kayıtdışı milyonlarca işçiyi sınırdışı etme ve onların yanlarında getirdikleri çocukları sınırdışı edilmekten koruyan yasal mevzuatı kaldırma sözü vermişti. Eylül 2017'de Trump yönetimi 2018'de ABD'ye kabul edilebilecek azami mülteci sayısının

¹ Charles Lindbergh, "Aviation, Geography, and Race," *Reader's Digest*, Kasım 1939, 64-67.

² Bkz. Richard Steigmann-Gall, "Star-spangled Fascism: American Interwar Political Extremism in Comparative Perspective," *Social History* 42:1 (2017): 94-119.